

МІНІСТЕРСТВО
ФІНАНСІВ
УКРАЇНИ

ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ

Департамент гармонізації державного
внутрішнього фінансового контролю
Міністерства фінансів України

ПОБУДОВА СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ

СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ

розглядається як взаємопов'язані між собою п'ять елементів (модель COSO):

- ☐ *внутрішнє середовище (середовище контролю);*
- ☐ *управління ризиками;*
- ☐ *заходи контролю;*
- ☐ *інформація та комунікація;*
- ☐ *моніторинг*

ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ – ВНУТРІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ (І)

Внутрішнє середовище – процеси, операції, регламенти, структури та розподіл повноважень щодо їх виконання, правила та принципи управління людськими ресурсами, спрямовані на забезпечення виконання установою завдань і функцій та досягнення встановлених мети (місії), стратегічних та інших цілей, планів і вимог щодо діяльності установи

ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ – ВНУТРІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ - ЦІЛІ (І)

- **Стратегічні цілі** являють собою завдання вищого порядку, досягнення яких повинно сприяти меті діяльності організації. Керівництво визначає стратегічні цілі, формулює стратегію, після чого на їх основі розробляються операційні цілі.
- **Операційні цілі** – цілі, які стосуються ефективності та результативності операцій організації, включаючи виконання завдань і захист ресурсів від втрат. Операційні цілі повинні відображати певне середовище, в якому функціонує організація.
- **Цілі звітування** – цілі, які стосуються надійності звітування і можуть включати в себе як фінансові, так і не фінансові дані. Основною метою надійного звітування є надання керівництву точної та повної інформації про стан реалізації визначених операційних цілей. До того ж такі цілі мають забезпечувати всебічне інформування зовнішніх сторін і відповідно прозорість діяльності.
- **Цілі відповідності** – цілі, які стосуються відповідності законодавству та іншим нормативно-правовим актам.

Кожна ціль (незалежно від рівня) може бути стартовою точкою для управління ризиками, оскільки як самі ризики, так і способи реагування на них напряду залежать від визначених цілей і змінюються у разі коригування цілей.

ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ – ВНУТРІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ (І)

Цілі повинні бути чітко визначені та відповідати критеріям SMART:

- ✓ Конкретні
- ✓ Вимірювані
- ✓ Досяжні
- ✓ Реалістичні
- ✓ Визначені у часі

ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ – УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ (II)

Управління ризиками – діяльність керівництва та працівників установи з ідентифікації ризиків, проведення їх оцінки, визначення способів реагування на ідентифіковані та оцінені ризики, здійснення перегляду ідентифікованих та оцінених ризиків для виявлення нових і таких, що зазнали змін

ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ – УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ (II)

Ризик – можливість настання події, що матиме вплив на здатність установи виконувати завдання і функції та досягати визначеної мети (місії), стратегічних та інших цілей діяльності установи;

Ідентифікація ризиків неможлива без визначення стратегічних та операційних цілей!!!

Ідентифікація ризиків – визначення ймовірних подій, які негативно впливають/вплинуть на здатність установи виконувати визначені актами законодавства завдання і функції для досягнення мети та стратегічних цілей

Визначаючи ризики, корисно задавати питання "що може відбутися не так?"

ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ – УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ (II)

Оцінка ризиків може здійснюватися за критеріями ймовірності виникнення ідентифікованих ризиків і суттєвості їх впливу на здатність установи виконувати визначені завдання і функції для досягнення нею мети та стратегічних цілей

Оцінка ризиків здійснюється за критеріями:

- ✓ ймовірності, що означає вірогідність, можливість виникнення того чи іншого ризику у певний проміжок часу;
- ✓ впливу, який представляє собою суттєвість, із якою ризик може вплинути на спроможність установи досягати поставлені цілі

Оцінка ризиків

Відповідно до критеріїв ймовірності виникнення та суттєвості їх впливу ризикам присвоюються значення:

- "високий"
- "середній"
- "низький"

ВПЛИВ

МАТРИЦЯ РИЗИКІВ

ЙМОВІРНІСТЬ

Оцінка ризиків

Керівництво установи інформується щодо сфер діяльності установи з "високою" ймовірністю виникнення ризиків та їх "високим" ступенем впливу (пріоритетні/ключові)

Рішення щодо способів реагування на ризики з меншою ймовірністю та ступенем впливу, а також вжиття заходів по їх зменшенню можуть прийматися керівниками структурних підрозділів установи в межах їх повноважень і компетенції з подальшим інформуванням керівництва установи про прийняті рішення (у разі потреби)

Способи реагування на ризики:

- **Прийняття** – жодних дій відносно ризику не здійснюється;

- **Зменшення** – означає вжиття заходів, які сприяють зменшенню або повне усунення ймовірності виникнення ризиків та/або їх впливу;

- **Розділення** (передача) – означає зменшення ймовірності або впливу ризику шляхом поділу цього ризику із іншими зацікавленими сторонами, або перенесення частини ризику;

- **Уникнення** – означає призупинення (припинення) діяльності (функції, процесу, операції), що призводить до підвищення ризику.

Залишкові ризики – це ризики, які залишаються після вжитих керівництвом установи заходів щодо зменшення впливу ризиків та ймовірності настання негативних подій

Способи реагування на ризики

При прийнятті рішення щодо способу реагування на ризик звертається увага на:

- оцінку ймовірності та впливу ризику;
- витрати, пов'язані з реагуванням на ризик, у порівнянні з отриманою вигодою від його зменшення;
- те, чи не створює обраний спосіб реагування на ризик додаткових ризиків

Способи реагування на ризики

Важливим аспектом визначення форми реагування на ризик є ставлення установи до ризиків – "**ризиковий апетит**" (або апетит на ризики), який стосується рівня ризиків, які установа готова прийняти, та ризиків, на які будуть розроблятися відповідні заходи контролю.

Визначення допустимого рівня ризику є суб'єктивним процесом, однак залишається важливим аспектом управління ризиками.

Роль внутрішнього аудиту в управлінні ризиками

Внутрішній аудитор:

- проводить оцінку ефективності діяльності з управління ризиками та надає рекомендації керівнику щодо удосконалення зазначеної діяльності;
- бере до уваги систему управління ризиками, що функціонує в установі, під час планування діяльності з внутрішнього аудиту та при проведенні аудиторських досліджень.

Роль внутрішнього аудиту в управлінні ризиками

Внутрішній аудитор не несе відповідальність!!! за заходи, що здійснюються керівником установи для забезпечення організації та функціонування системи внутрішнього контролю; розробку та впровадження заходів контролю з метою впливу на ризики.

Отже, при оцінці діяльності з управління ризиками внутрішні аудитори **повинні утримуватись** від прийняття на себе управлінських обов'язків, тобто від фактичного управління ризиками.

ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ – ЗАХОДИ КОНТРОЛЮ

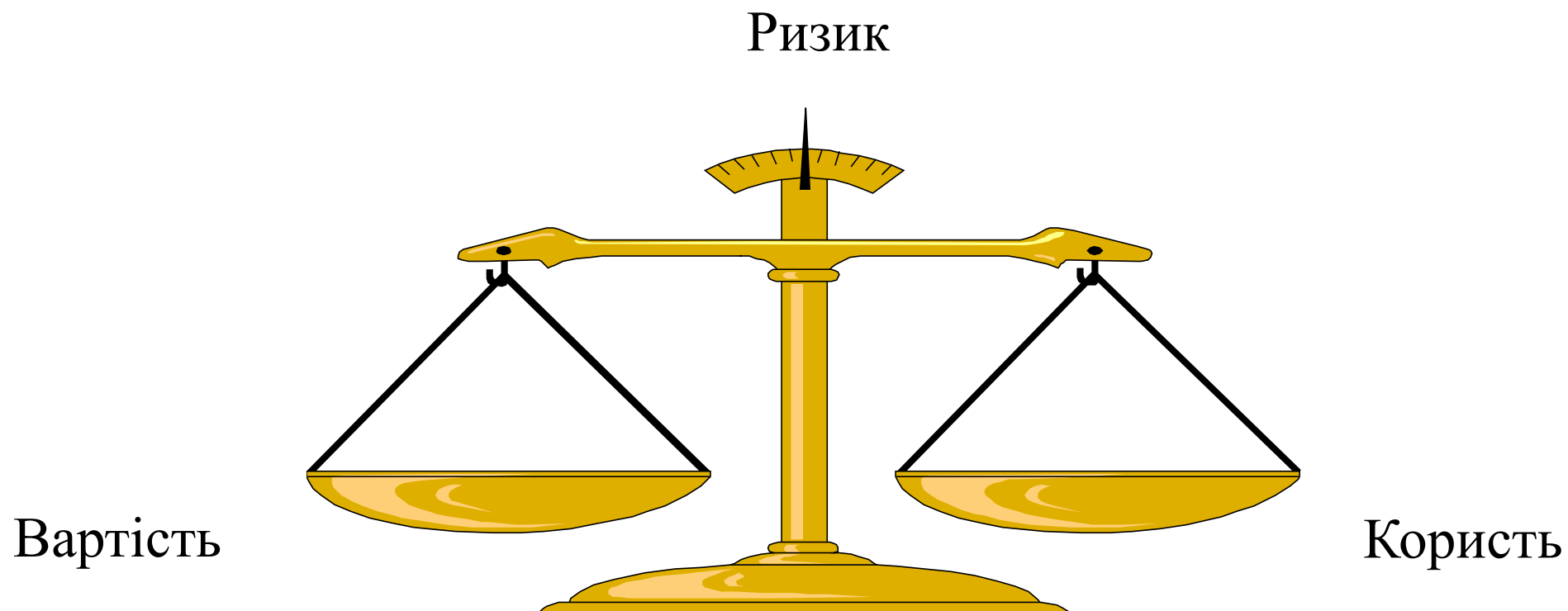
**Заходи контролю –
сукупність запроваджених в установі управлінських
дій, які здійснюються керівництвом усіх рівнів та
працівниками для впливу на ризики з метою
досягнення мети та стратегічних цілей установи.**

*Заходи контролю здійснюються
на всіх рівнях діяльності установи та
щодо усіх функцій і завдань
та включають відповідні правила і процедури.*

Заходи контролю

Вартість заходів контролю не повинна перевищувати користь від їх запровадження

ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ – ІНФОРМАЦІЯ ТА КОМУНІКАЦІЯ (IV)

Інформаційний та комунікаційний обмін в установі - створення інформації, здійснення її збору, документування, проведення аналізу, передача інформації та користування нею керівництвом і працівниками установи для виконання і оцінювання результатів виконання завдань та функцій.

Ефективна система інформаційного та комунікаційного обміну передбачає надання **повної, своєчасної та достовірної** інформації:

керівництву усіх рівнів – щодо виконання завдань і функцій, ідентифікації та оцінки ризиків, стану реалізації заходів контролю та моніторингу, впровадження їх результатів, впровадження рекомендацій за результатами внутрішніх аудитів та обов'язкових вимог за результатами контрольних заходів зовнішніх контролюючих органів;

працівникам – для забезпечення належної реалізації ними завдань та функцій, покладених на структурні підрозділи.

ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ – ІНФОРМАЦІЯ ТА КОМУНІКАЦІЯ

Інформація повинна бути:

- Доцільною (чи наявна необхідна інформація?);
- Своєчасною (чи є вона тоді, коли необхідна?);
- Актуальною (чи є це остання інформація?);
- Чіткою (чи є вона вірною?);
- Доступною (чи можуть відповідні учасники процесу її легко отримати?)

ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ – МОНІТОРИНГ

Моніторинг -

відстеження стану організації та функціонування системи внутрішнього контролю в цілому та / або окремих його елементів.

Моніторинг полягає у здійсненні:

постійного моніторингу, під час поточної діяльності установи (управлінські та наглядові заходи керівників та працівників установи під час виконання ними своїх обов'язків для визначення та коригування відхилень);

періодичних оцінок, що передбачають виконання окремих завдань та функцій (зокрема працівниками, які не несуть відповідальності за їх виконання, та/або підрозділом внутрішнього аудиту установи) для проведення аналізу результативності системи внутрішнього контролю.

Інформування керівництва установи щодо недоліків у системі внутрішнього контролю, виявлених за результатами здійснення моніторингу.